

Oud-Noors « Miȳtvidr »

René Derolez

Citer ce document / Cite this document :

Derolez René. Oud-Noors « Miȳtvidr ». In: Revue belge de philologie et d'histoire, tome 28, fasc. 3-4, 1950. pp. 1049-1060;

doi : <https://doi.org/10.3406/rbph.1950.2066>

https://www.persee.fr/doc/rbph_0035-0818_1950_num_28_3_2066

Fichier pdf généré le 11/04/2018

MÉLANGES

OUD-NOORS « *miǫtviðr* »

Onder de talrijke moeilijkheden, die bij de interpretatie van het Eddische gedicht *Völuspá* opduiken, behoren die welke de tweede helft van strophe 2 biedt zeker niet tot de geringste : (*)

Ek man iǫtna, ár um borna,
þá er forðom mik fœdda hǫfðo ;
nío man ek heima, nío íviði,
miǫtvið mæran fyr mold neðan ⁽¹⁾.

Ik herinner mij reuzen, in de oertijd geboren, die weleer mij opvoedden ; negen werelden herinner ik mij, negen « íviði », de beroemde « *miǫtviðr* » [die zich tot] onder de aarde [uitstrekt] (of : van onder de aarde [opschiet] ?).

Ik zal niet trachten hier de vorm *íviði* (aldus in de Codex Regius Nr. 2365, 4° ; het Hauksbók, Codex Arnamagnaeus Nr. 544, 4°, heeft *ivíðior*) te verklaren. Een oplossing van deze crux schijnt in de vergelijking met zekere sjamanistische

(*) Geciteerd wordt naar G. NECKEL, *Edda. Die Lieder des Codex Regius nebst verwandten Denkmälern*. I. Text (3. Auflage, Heidelberg, 1936), II. Glossar (2. Auflage, Heidelberg, 1936).

(1) *fyr mold neðan*. Voor de interpretatie van dit laatste halfvers bestaan nog andere mogelijkheden. R. MEISSNER (Z. F. D. A. LXXXVI [1939], p. 218 vlg.) verbindt het met *nío man ek heima*, *n'io ivíði*, waarbij dan *miǫtvið mæran* een parenthese is ; ofwel kan men de uitdrukking letterlijk opvatten : « ik herinner me [de tijd, toen] de wereldboom [zich nog nl. als kiem] onder de aarde [bevond] » (cf. F. RANKE, Z.F.D.A. LXXVIII [1941], p. 53 vlg.).

gebruiken uit Siberië te liggen ⁽¹⁾. Over de mogelijkheid van een dergelijk verband acht ik me niet in staat hier een oordeel uit te spreken. Het lijkt me echter evenmin onmogelijk dat we hier met een — misschien onherstelbaar — corrupteel zouden te doen hebben. *Miptviðr* schijnt me echter wel een poging tot nadere verklaring waard, al was het maar omdat hier tenminste de tekstoverlevering bevredigend is.

Dat *miptviðr* een benaming van de wereld-es is, van de mythische boom Yggdrasill, wordt thans vrijwel algemeen aangenomen ⁽²⁾. Maar wanneer men poogt de vorming en het gebruik van deze term te verklaren staat men voor heel wat vraagtekens. Op het eerste zicht zal men *miptviðr* ontleden als een samenstelling *mipt* + *viðr*, en dit is ook wel de enige adequate oplossing. Het tweede lid van de samenstelling is ON *viðr* « boom, hout, bos », en biedt geen moeilijkheden. Voor het eerste echter, evenals voor het gehele compositum, werd nog geen volledig bevredigende verklaring gegeven.

Een eerste oplossing ligt hierin, dat men de vorm *miptviðr* aan volksetymologie toeschrijft. Hierdoor ontslaat men zich van het verder motiveren van de gegeven verklaring; bij de zgn. volksetymologie gelden immers de gewone « taalwetten » niet, en wat de betekenis betreft, heeft men helemaal de handen vrij. Grønbech ⁽³⁾, hierin Cleasby en Vigfusson navolgend ⁽⁴⁾, zag in *miptviðr* een « rationaliserende » vervorming van het woord *miptuðr*. Dit *miptuðr* is een veelgebruikte ON (en algemeen Germaanse, cf. OE *metud*, *meotud*, OS *metud*) poëtische

(1) Zie bv. F. R. SCHROEDER, *Ingunar-Freyr* (Untersuchungen zur germanischen und vergleichenden Religionsgeschichte I) (Tübingen, 1941), p. 9 vlg. Over dit interessante probleem cf. ook nog C. M. EDSMAN, *Återspeglar Vpluspá 2: 5-8 ett schamanistiskt ritual eller en keltisk aldersvers*. ARKIV LXIII [1948], p. 1-54.

(2) J. DE VRIES, *Allgermanische Religionsgeschichte* II (Berlin und Leipzig, 1937), p. 406 vlg.

F. R. SCHROEDER, *op. cit.*, p. 13 vlg.

(3) W. GROENBECH, *Kultur und Religion der Germanen* (Hamburg, 1939), p. 262.

(4) R. CLEASBY en G. VIGFUSSON, *Icelandic-English Dictionary* (Oxford, MDCCCLXXIV), p. 433 vlg., s. v. *miötuðr*.

term met de betekenis « lot, noodlot ; heerser ; God ». ⁽¹⁾. Hoewel een verklaring in deze zin niet a priori kan verworpen worden, is een beroep op volksetymologie slechts aan te raden nadat alle andere, « normale » verklaringsmethodes schipbreuk geleden hebben. Enkele commentatoren hebben weliswaar *miǫtuðr* in Vsp. 46 ⁽²⁾ als = Yggdrasill geïnterpreteerd, en dit zou dan natuurlijk een belangrijke schakel in de verklaring van *miǫtviðr* kunnen worden. Doch tegenwoordig wordt de interpretatie *miǫtuðr* = Yggdrasill voor Vsp. 46 wel algemeen, en terecht, verworpen. In Fi. 22 ⁽³⁾ zou *miǫtuðr* misschien wel een beter argument ten voordele van Grønbech's verklaring zijn, doch deze laatste passus is al even duister als Vsp. 2.

Rydberg zag in *miǫtviðr* een oorspronkelijke *miǫðviðr* « medeboom » ⁽⁴⁾. Nu bestaat er ook werkelijk een verband tussen de mythische mede, de drank der goden, en de wereldboom ⁽⁵⁾. Maar wat de vorm betreft is Rydberg's verklaring nauwelijks te verdedigen ; een dergelijke overgang $\acute{d} > t$ zou slechts aan volksetymologie kunnen toegeschreven worden, en dan geldt weer het hoger aangehaalde bezwaar. Overigens kan men zich ook afvragen of de invloed van volksetymologie bij zo'n uitsluitend poëtische term als *miǫtviðr* wel waarschijnlijk is.

De meeste commentatoren volgen dan ook terecht de lezing van de handschriften. *Miǫt*, het eerste element van het compositum, komt slechts tweemaal als een zelfstandig woord voor : eens in Hávamál en eens in Egill Skalagrímsson's Hǫfudlausn. Gewoonlijk wordt *miǫt* verbonden met het OGerm. verbum

(1) Deze volgorde impliceert geen ontwikkelingsgang in de betekenis ; deze zal slechts achteraf kunnen bepaald worden.

(2) Vǫluspá 46 :

Leika Míms synir, en miǫtuðr kyndiz
at ino gamla Gíallarhorni.

(3) Fíqslvinnzmál 22 :

út af hans aldni skal á eld bera
fyr kelisiúkar konor :
útar hverfa þess þær innan skolo ;
sá er hann með mǫnnom miǫtuðr.

(4) J. DE VRIES, *op. cit.*, II, p. 406.

(5) J. DE VRIES, *loc. cit.*

« meten », ON *meta*, OE OS *metan*, OHD *mezzan*, Go. *mitan*, OFri. *meta*. Het wordt dan vertaald door « maat ». In *Hávamál* 60 zou deze interpretatie wel kunnen passen :

þurru skíða ok þakinna næfra,
þess kann maðr miðt,
ok þess víðar, er vinnaz megi
mál ok misseri.

Van droge spanen en schors voor daken kent een man
de maat, en ook van het hout waarmee men de jaar-
getijden kan trotseren,

terwijl de passus in Egill's *Höfuðlausn* een metaphorische ver-
klaring schijnt te eisen :

Bark þengils lof
á þagnar rof ;
kank mala miðt
of manna sjöt. (Str. 20).

De laatste twee verzen vertaalt F. Jónsson « jeg forstår den
rigtige tale i mænds boliger » ⁽¹⁾ ; H. Gering en B. Sijmons
« ich verstehe die richtige, wohl abgemessene rede » ⁽²⁾. Over
deze interpretatie van *miðt* in verband met *meta* zal verder
nog gehandeld worden (zie p. 1054).

Gesteld nu dat de interpretatie *miðt* = « maat » juist zou
zijn, hoe past dit begrip « maat » in de passus van de *Vsp.*
waarvan we uitgingen ?

G. Neckel ⁽³⁾ vertaalt *miðtviðr* door « maszbaum », maar
geeft toe dat hij voor dit epitheton van de wereldboom geen
verklaring heeft. H. Gering en B. Sijmons wagen de volgende
omschrijving « der nach rechtem masze, nach sorgfältiger

(1) F. JÓNSSON, *Den norsk-islandske Skjaldedigtning* (København-Kristiania, 1912-1915), IB, *ad loc.*

Cf. ID., *Lexicon poeticum antiquae linguae septentrionalis. Ordbog over det norsk-islandske Skjaldesprog* (København, 1913-1916), p. 408.

(2) H. GERING en B. SIJMONS, *Kommentar zu den Liedern der Edda*. (Die Lieder der Edda III), (Halle a. d. S., 1927), I, p. 107.

(3) G. NECKEL, *Edda II*, p. 121.

überlegung geschaffene baum » (1). In zijn woordenboek op de Edda preciseert Gering nog « bezeichnung der esche Yggdrasell, des symbols des planmässig eingerichteten weltganzen » (2). Minder symbolistisch is S. Nordal's interpretatie, die nochtans in dezelfde richting gaat. Het heelal strekt zich uit zover als de takken en de wortels van de wereldboom reiken. De boom bepaalt dus als het ware de grenzen van het heelal, hij is de maat van het heelal en zou daarom « maat-boom » genoemd worden (3). Hoe verleidelijk deze interpretatie op het eerste zicht moge schijnen, toch is er een zeer ernstig bezwaar tegen in te brengen (en a fortiori geldt dit ook voor de interpretaties van Neckel en van Gering-Sijmons). De idee van een geometrische, afgemeten kosmos schijnt helemaal niet overeen te komen met wat we weten de van religieuze, kosmogonische en kosmologische bespiegelingen van de Germanen. Een heelal gebaseerd op het Getal in de geest van de Pythagoreërs is hun vreemd. Hun godenwereld is een samenleving naar menselijk model, met een analoge sociale inrichting. Een harmonisch, architektonisch heelal ligt niet in de lijn van hun denken.

F. Jónsson brengt een zeer interessante suggestie (4). Hij vergelijkt de *miptviðr* met de boom die op belangrijke hoeven met het lot van de bezitters verbonden was. Deze boom, in het Zweeds *vårdträd* genoemd, was een soort exponent van het lot van de familie, van haar voor- of tegenspoed. Gewoonlijk was het een es of een linde (5). Op dezelfde wijze schijnt de wereldboom eng verbonden met het lot van de

(1) H. GERING en B. SIJMONS, *op. cit.*, I, p. 5.

(2) H. GERING, *Vollständiges Wörterbuch zu den Liedern der Edda*. (Die Lieder der Edda II), (Halle a. d. S., 1903), col. 685.

(3) S. NORDAL, *Völuspá, gefin út med skyringum*. (Fylgir Arbók Háskóla Íslands 1922-1923), (Reykjavík, 1923), p. 37 vlg. In een in 1944 (?) verschenen studie over de *Völuspá* vertaalt H. GUENTERT nog « allgliedernde Esche »; hij geeft echter toe dat de passus duister blijft.

(4) F. JÓNSSON, *De gamle Eddadigte*, (København, 1932), p. 2.

(5) J. DE VRIES, *Religionsgeschichte II*, p. 100. A. OLRİK en J. ELLEKILDE, *Nordens Gudeverden* (København, 1928 vlg.), p. 229 vlg.

goden, zoals blijkt bij de *Ragnarøk* :

hátt blæss Heimdallr, horn er á lopti,
mælir Óðinn við Míms höfuð;
skelfr Yggdrasils askr standandi
ymr it aldna tré, en iqtunn losnar ⁽¹⁾.

luid blaast Heimdallr, zijn hoorn is hooggeheven ; Óðinn pleegt overleg met Mímr's hoofd. De es Yggdrasill staat te sidderen, de oude boom kraakt, het monster geraakt los.

Jónsson vertaalt *miqtviðr* echter door *máltræ* « maatboom », en waagt het niet zich van die « maat »-idee te bevrijden. Van *máltræ* leidt hij een betekenis *skæbnetræ* « noodlotsboom » af ; de overgang verklaart hij niet nader. We moeten hier wel aan uitdrukkingen zoals ons « iemand iets toemeten » denken ?

De etymologie van *miqt* laat ons echter toe de moeilijk te verantwoorden idee van « maat » haar juiste plaats in de betekenisontwikkeling toe te wijzen. Hoe men *miqt* uit morphologisch oogpunt ook moge interpreteren (fem. sg. of neut. pl.), men mag deze vorm gerust in verband brengen met de OGerm. wortel **met-*, die op zijn beurt van een Indo-Europees **med-* af te leiden is. Onder de woorden die tot dit **med-* behoren vinden we een interessante groep in het Italisch : Umbrisch *mers* « ius, fas, mos », *mersest* « ius est » ; Oskisch *meddis*, *meddix*, *μεδδειξ* « magistraat, rechter », *meddikiai* (loc. sg) « het ambt van *meddix* » ⁽²⁾. De vorming van Osk. *meddix* is helemaal parallel met die van Lat. *iudex*. Men vergelijke nog de Germaanse woorden die verder zullen vermeld worden.

In dit verband stel ik voor *miqtviðr* door « boom van de wet », of liever, door « *þing*-boom » te verklaren. Het jaarlijkse *þing* was een volksvergadering tijdens dewelke de wet op plechtige wijze gereciteerd werd. In het leven van de Germaanse volkeren speelde deze vergadering een uiterst belang-

(1) *Völuspá* 46, 5-9 ; 47.

(2) F. JONSSON, *loc. cit.*

rijke rol op politiek, sociaal en zelfs economisch terrein, zoals de IJslandse saga's ten overvloede bewijzen. Het reciteren van de wet wordt in het Oud-Noors *løg-tala*, *løg-saga*, in het Oud-Zweeds *lagh-saga*, letterlijk « wet-spraak », genoemd. De man die het ambt van 'wetspreker' bekleedde genoot groot aanzien en oefende vaak een diepgaande invloed uit op de gemeenschap wier wetten hij moest bewaren. In het ON heette hij *løgspgumadr* of *løgmaðr*, in het Oud-Zweeds *laghmadher*, in het Oud-Fries *ásaga*, waaraan OS *ásage*, OHD *êasagari*, *êsago* beantwoorden. Al deze Germaanse woorden kunnen met de reeds geciteerde Italische (*meddis*, *meddix*, *μεδδειξ*, *meddikiai*), evenals met Lat. *iudex*, *iudicare*, *iurisdictio* e. d. vergeleken worden; ze bestaan alle uit een eerste element dat 'recht, wet' betekent (*løg-*, *lagh-*; *â-*, *ê-*, *êa-*; **med-*; *ius*), terwijl het tweede 'spreken, uitspreken, reciteren' aanduidt (*saga*, *tala*, **deik-*).

Het is hier niet de plaats over deze (West-Indo-Europese? cf. Gr. *δίκη* 'recht') overeenkomsten uit te weiden. Ik hoop hiertoe later de gelegenheid te hebben ⁽²⁾.

Het is niet moeilijk te bewijzen, dat bij de Germanen de Raad der Goden als een *þing*, een volksvergadering beschouwd werd, en dat dit *þing*, net zoals in de menselijke samenleving

(1) F. MULLER, *Altitalisches Wörterbuch* (Göttingen, 1926), p. 270. A. ERNOUT en A. MEILLET, *Dictionnaire étymologique de la langue latine* (Paris, 1939), p. 599.

(2) Het ware ongetwijfeld de moeite waard deze rechtsterminologie aan een vergelijkend onderzoek te onderwerpen. Daarbij zou bijvoorbeeld o. m. de expansiekracht van rechtstermen duidelijk uitkomen, vgl. Lat. *causa* en Fr. chose, Ndl. ding, zaak, enz. Het ware ook interessant in dit verband de geschiedenis van verba voor het begrip 'spreken, zeggen' na te gaan: vgl. Lat. *dicere* en Gr. *δίκη*, OE *maþelian* en Got. *maþl*, OHD *mahal*, *mâl*, MLat. *mallus*, enz. Men zie b. v. ook het *Mndl. Woordenboek* onder *tale*, *sprake*; J. GRIMM, *Rechtsalterthümer* (4. Auflage, Leipzig, 1922), p. 352 vlg., en ten slotte nog D. LOENEN, *Dikē. Een historisch-semantic analyse van het Griekse gerechtigheidsbegrip*. (MEDELINGEN VAN DE KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN, Afd. Letterkunde, Nieuwe reeks, Deel II, No. 6), (Amsterdam 1948).

vaak gebeurde, onder een boom gehouden werd :

Kornt ok Qrmt ok Kerlaugar tvær,
 þær skal þórr vaða,
 hverian dag, er hann døma ferr
 at aski Yggdrasills,
 þvíat ásbrú brenn öll lōga,
 heilog vōtn hlóa.
 Glāðr ok Gyllir, Gler ok Skeiðbrimir,
 Silfrintoppr ok Sinir,
 Gísl ok Falhófnir, Gulltoppr ok Léttfeti,
 þeim ríða æsir íom
 dag hvern, er þeir døma fara
 at aski Yggdrasils ⁽¹⁾.

Kornt en Qrmt en de twee Kerlaugar, die moet þórr elke dag doorwaden, wanneer hij recht gaat spreken bij de es Yggdrasill, want de brug der Asen staat in lichte laaie, de heilige wateren koken.

Glāðr en Gyllir, Gler en Skeiðbrimir, Silfrintoppr en Sinir, Gísl en Falhófnir, Gulltoppr en Léttfeti, die hebben de Asen elke dag voor rijdieren, wanneer ze recht gaan spreken bij de es Yggdrasill.

Men vergelijk ook de formule

þá gengo regin öll á rokstola,
 ginnheilog goð, ok um þat gættoz.... ⁽²⁾.

Op dit þing der goden wordt over het verloop van het wereldgebeuren beraadslaagd, en maatregelen om de dreigende godendeemstering af te weren worden er besproken. Het is slechts de afbeelding, op een hoger plan, van een þing onder de mensen. En net zoals een aards þing wordt het onder een boom gehouden. Van dit oude gebruik heeft J. Grimm in zijn *Rechtsalterthümer* en in zijn *Weisthümer* ⁽³⁾ talrijke voor-

(1) *Grímnismál* 29-30.

(2) *Völuspá* 6, 1-4 ; 9, 1-4 ; 23, 1-4 ; 25, 1-4,

(3) J. GRIMM, *Rechtsalterthümer* II, p. 413 vlg. ; Id. *Weisthümer* VII, Namen- und Sachregister verfasst von Richard SCHROEDER (Göttingen, 1878), p. 275 s. v. *Gerichtsbaum*.

beelden aangehaald. In het Zuiden waren eik en linde de gewone gerechtsbomen, in het Noorden de es. We staan hier voor een heel complex van voorstellingen, waar de sfeer van het recht en die van de godsdienst als het ware elkaar snijden. De godsdienstige betekenis van bomen zoals eik, linde en es is nauwelijks te scheiden van hun rol in het recht : daarvan getuigen de boom bij de tempel van Uppsala, de boom waaraan Óðinn zich opofferde, en, niet het minst, Yggdrasill zelf, waar de goden als rechters verschijnen, waar de Nornen het noodlot als een rechtspreuk (*dómr*) bepalen. Een enkel voorbeeld van het optreden van goden bij een rechtszitting zou ik hier willen aanhalen, vooral omdat het zeer duidelijk aantoonst hoe nauw lot en wet met elkaar kunnen verbonden zijn. Het lot van Starkaðr wordt beslist op een þing, waarop Óðinn en þórr de hoofdrol spelen :

Víkarr konungrsigldi af Ogðum norðr á Hordaland ok hafði lið mikit. Hann lá í hólmmom nokkurum lengi ok fekk andviðri mikit. Þeir felldu spán til byrjar, ok fell svó at Óðinn villdi þiggja mann at hlutfalli at hanga ór hernum. Þa var skipt liðinu til hlutfalla, ok kom upp hlutr Víkars konungs. Við þat urðu allir hljóðir, ok var ætlat um daginn eptir, at ráðsmenn skylldu eiga stefnu um þetta vandmæli. Um nóttina nær miðri nótt vakti Hrosshárs-Grani Starkað, fóstra sinn, ok bað hann fara með sér. Þeir taka bát einn lítinn ok reru til eyjar einnar inn frá hólminum. Þeir gengu upp til skógar ok fundu þar rjóðr eitt í skóginum : í rjóðrinu var fjölmenni mikit, ok var þar þing sett. Þar sátu ellifu menn á stólum en hinn tólfti var auðr. Þeir gengu fram á þingit, ok settlitz Hrosshárs-Grani á stólinn hinn tólfta. Þar heilsuðu allir Óðni. Hann mælti, at dómendr skyldi pá dæma orlög Starkaðs ⁽¹⁾.

(1) W. RANISCH, *Die Gautrekssaga* (Palaestra XI), (Berlin, 1900), p. 28.

Koning Víkarr zeilde van Agdir noordwaarts naar Hordaland en had een groot gevolg bij zich. Hij lag een hele tijd voor anker bij enkele eilanden, daar hij erge wind tegen had. Men wierp het lot om gunstige wind te bekomen, en het wees uit dat Óðinn een mens [als offer] verlangde; er moest namelijk door het lot een man uit het leger aangeduid worden, en die zou opgehangen worden. Men stelde het leger op om het lot erover te werpen, en het viel op koning Víkarr. Hierop werden allen stil, en de dag daarop werd beslist dat de raadslieden uitspraak zouden doen in deze moeilijke zaak. 's Nachts, omstreeks middernacht, wekte Hrosshárs-Grani Starkaðr, zijn voedsterzoon, en beval deze, hem te vergezellen. Ze namen een kleine boot en roeiden naar een eiland binnen de eilandengroep. Aan wal gekomen gingen ze naar een bos, waarin ze een open plek vonden; op die plek bevond zich een grote menigte en werd er een þing gehouden. Daar zaten elf mannen op rechterstoelen, maar een twaalfde stoel was onbezet. Zij traden naar voor in de vergadering, en Hrosshárs-Grani ging op de twaalfde stoel zitten. Toen groetten allen Óðinn. Hij beval, dat de rechters het lot van Starkaðr zouden bepalen.

Óðinn en Þórr twisten over het lot van Starkaðr. Óðinn wenst Starkaðr niets dan goed, maar Þórr, die eens door de moeder van de held afgewezen werd, tracht Óðinn's wensen alle kracht te ontnemen.

þá dæmdu dómendr allt þetta á hendr Starkaði, er þeir höfðu mællt, ok sleit svó þinginu (1).

Toen spraken de rechters alles, wat zij [i. e. Óðinn en Þórr] gezegd hadden, als oordeel over Starkaðr uit, en daarop ging het þing uiteen.

Víkarr wil zich wel aan een schijnoffer onderwerpen, maar de kalfsdarmen waarmee hij gehangen wordt wurgen hem wer-

(1) W. RANISCH, *op. cit.*, p. 29.

kelijk, en de rietstengel waarmee Starkadr hem doorsteekt verandert in een speer.

Zoals reeds vermeld leven ook de Nornen, die over het lot van de mensen beslissen, aan de voet van de wereldboom. Ook zij oordelen, spreken recht, vonnissen :

*þær lög lögðo, þær líf kuro
alda bǫrnum, ǫrlög seggia* ⁽¹⁾.

zij bepaalden de wet, zij beslisten over het leven der mensen, over het lot der krijgers.

Net zoals de vergaderde goden gaan zij op een rechterstoel zitten, *á norna stóli* ⁽²⁾ (Cf. *Norna dóm* ⁽³⁾).

Hoe brengen we nu deze opvatting van *miǫtvidr* met de gangbare etymologie van Germ. **metan-* overeen?

Als oorspronkelijke betekenis mogen we 'schatten' en 'oor-delen', ook in rechterlijke zin, aannemen : « to tax, value ; to value at much, little ; to value money, charge for ; to charge one » ⁽⁴⁾, « bedømme, vurdere, taxere ; værdsæte noget saaledes, at man gjør Beregningen efter noget, som derved lægges till Grund » ⁽⁵⁾. Het over het algemeen archaisch karakter van de rechtstaal laat ons toe deze betekenis als oud aan te zien. 'Metten' in de meer abstracte zin van 'met een maat als standaard en eenheid een hoeveelheid tot een getal te herleiden' schijnt zeldzaam en jonger te zijn, en dat hoeft ons ook niet te verwonderen, zelfs als we Caesar's woorden niet als absoluut geldend opvatten :

Huius Hercyniae silva, quae supra demonstrata est,
latitudo novem dierum iter expedito patet : non
enim aliter finiri potest, neque mensuras iterum
noverunt ⁽⁶⁾.

(1) Vǫluspá 20, 9-12.

(2) Fáfnismál 11, 1.

(3) J. GRIMM, *Rechtsalterthümer* II, p. 358.

(4) R. CLEASBY en G. VIGFUSSON, *Dictionary*, p. 425.

(5) J. FRITZNER, *Ordbog over det gamle norske Sprog*. (Kristiania, 1887-1896), II, p. 683.

(6) CAESAR, *De Bello Gallico*, VI, 25.

Hier ligt misschien wel een verklaring voor de betekenis 'meten' zoals wij die kennen. De Romeinen brachten tot op de grenzen van het Germaanse gebied, en zelfs erbinnen, hun voor die tijd zeer ontwikkeld stelsel van landmeetkunde mee. Een blik op de wegenkaart van NOGallie in de Romeinse tijd maakt zelfs op verwerende 20^e-eeuwers een diepe indruk. Hoeveel sterker moet die indruk niet geweest zijn bij volkeren die de uitgestrektheid van het Hercynische woud niet nader dan in dagmarschen konden bepalen omdat ze (voor dergelijke afstanden) « geen afstandsmaten kenden ».

Is het gewaagd te veronderstellen, dat de betekenis van Lat. *metere* die van Germ. **melan* beïnvloedde? (**Melan-* is niet met Lat. *metere* te verbinden, wel met *modus* e. d.). Of moeten we aan een zeer vroege ontlending denken, gevolgd door contaminatie?

Tot besluit nog een paar woorden over *miptudr*. De betekenissen 'lot', 'heerser' en 'God' worden alle drie begrijpelijk wanneer we uitgaan van de oorspronkelijke betekenis 'wet': het lot is de hoogste wet, waaraan ook de goden onderworpen zijn; de heerser is degene die wetten oplegt (cf. Homerisch μέδων, pl. μέδοντες), en met de invoering van het Christendom wordt God de opperste Wetgever.

Deze verklaring komt ongetwijfeld beter overeen met wat we van de Germaanse geestesgesteldheid weten, dan die welke met een geometrische kosmos opereert. De betekenis 'heerser' krijgt hier ook een minder geforceerde verklaring.

R. DEROLEZ.